

Вікно

Василь Королів-Старий

Загін гучної слави отамана Сокола закінчував свою останню працю.

Червоні оточили ватагу одчайдушних повстанців, що так щасливо раз-по-раз вив'язувались з найскрутніших обставин й були рішучо невловимі. Але ж численний ворог, виведений з рівноваги дивовижною сміливістю маленької купки "бандитів", вирішив знищити їх за всяку ціну й пішов на Сокола великою збройною силою. І на цей раз Сокіл зі своїми "соколятами" вскочив у пастку, як миша. Правда, призвела до того не ворогова хитрість, бо Сокіл напевне знав і його велику силу й розполіг залоги. Але ж така вже наша вдача, що не маємо здібности на обрахунки. Тому незмінний успіх, що ходив за Соколом у всіх попередніх його наскоках, сп'янив самого отамана і його невелику ватагу.

- Бували і не в такій каші, то не посоромимо й тепер отаманової слави! - одноголосно ухвалили на раді "соколята" й пішли в божевільний напад просто в чоло ворогові.

Пішли - помилились: було вищим за людські зусилля прорвати вогненне коло.

Ще на початку, з раннього вечора, як тільки посутенів осінній день, щастя не цуралось "соколят", бо ворог не міг припустити, щоб миша сама кинулась на kota. В тім і полягав тактичний маневр повстанців. Ворог здригнувся й дорого заплатив за своє здивовання. Але вже через годину становище змінилось.

Тепер "соколята" ясно побачили скривлену посмішку смерти, та вже не було як тікати. Коли ж зненацька вимахнув у повітрі руками і сам Сокіл, а потім важко гупнуло його тіло на мокру стерню, - остання надія зникла.

- Брати!.. Не давайтеся в руки живцем, бо - все одно - живими не випустять. Вмирайте відразу, без зайвих мук! - з червоною піною на устах дав отаман свій останній наказ і випустив дух.

Козаки перехрестились і кинулись на кулемети, що клацали своїми сталевими зубами вже з трьох боків. На четвертому - була річка, на протилежному березі якої блиснули багнети в світлі прожектора...

Гарний, мов намальований, юнак Гнат Добrivечір на мить оглянувся на сніп світла, що саме вирвався з прожектора. Немов той промінь одчинив у його голові вікно й освітив у пам'яті інший образ. Гнат побачив підзимок вдома, у рідному селі. Довга ніч втомлюється стерегти до ранку зелені озимини та золотий лист дерев, що під ранок місяць посипає срібним порошком свого білого саява. Ось блиснуло сонце, враз вимило місяшне бліде саяво, почистило на ланах та пригорках довгі зелені килими, постелені поміж фіолетовими скибами зораної землі, на якій тремтить блакитне мережево, що спадає тінню з мосяжових та золотих листочків напів-оголених дерев.

Промінь прожектора мазнув юнака по пересохлих губах, немов глузуючи промовив:

- А от вже ти ніколи не побачиш сонця!..

- Андрію!.. Петре... - тихо гукнув Гнат. - Полізьмо ліворуч борозною до кулеметів... може, якось... - і впав на землю.

- Про мене! - відповів Андрій, - ще хоч одного харциза задавимо.

- Авжеж! - і собі притакнув Петро і разом з Андрієм впав біля Гната.

Волочучи в зубах обрізи, всі троє швидко поповзли на чотирьох борозною. Прожектор вишукував іншу групу, що рвалась у протилежний бік.

- Мерщій, в п'ятьм бігцем! - взяв на себе провід Гнат.

Юнаки звелись на ноги й, пригнувшись до землі, побігли вперед по бур'янищах. За кілька кроків до кулемета, що торохтів, стоячи на купині, всі знову впали на ріллю. Біля кулемета було також троє червоних.

- Не стріляй! - прошепотів Гнат. - Знімай руками.

Вони ще трохи проповзли повз кулемет, затримуючись, коли він на хвилюк замовкав, і тоді раптом повернули назад. Бігцем підскочили до кулеметників: один тільки ойкнув під ударом рушниці, а два захарчали, уткнуті обличчями в мокру ріллю. Тимчасом Андрій вже цокотів з кулемета по сусідніх кулеметниках, розставлених в ланцюг. Потім швидко обернув самостріл до річки й полив залізним дощем гурток ворогів, що скупчились біля прожектора. В Андрія була досвідчена рука: сусідні кулемети замовкли, прожектор згас. За мить з протилежного боку смертельного кола озвалось "Слава!": це кололи ворога ті повстанці, що саме тепер його доскочили. Гнат залився безжурним сміхом:

- "Мавра зробила своє діло, Мавра може піти"! - весело гукнув він. - Так, тікаймо!.. Вперед, братця, щосили, поки маємо "вікно"!..

Бігли зиг'загами, аж поки доскочили до чагарників. Одсапались. Прислухались. Постріли майже стихли, але прожектор вже знову скородив поля білим гартом. Близько них, чавкаючи копитами, пролетіло двоє верхівців. Кортіло - "зняти", але пустили. Ще раз пристояли на узліссі: тільки поодинокі стріли.

- Упокой, Боже, померлих!..

Зняли шапки, перехрестились і подались далі лісом.

Пройшли з десятків верстов. Холодало. Земля тужавіла, а мокрі чоботи прилипали до ріллі, мов намащені густим клеєм. Голодне тіло дубіло, вкриваючись ожеледдю. З нього виходила остання сила.

- Таки спробуймо до школи, - умовляв Петро. - Кажу ж вам: і переспимо, і наїмося.

- Та вже - згода, - відповів Андрій. - Все одно й в лісі смерть неминуча: тільки сядемо - замерзнемо. А ти ж знаєш схованку?

- Ще б пак! Я ж сам її й пакував, а перед тижнем робив повірку з отаманом. Навряд, щоб за ці дні хтось її обчистив, бо школа ж - пуста, без рогу й без верху.

Обережно оглянули руїни: ніде не було жадного сліду якоїсь живої істоти, тільки в єдиній цілій хатині під купою соломи лежав давній труп, що отруював повітря. Гнат виволік його в сіни, а Петро з Андрієм подались до схованки. В колодязі витягли брус із цямрини, набрали сала, цибулі, сухарів, зарівняли тягарем сліди й пішли до хати. Вікно було затулене соломою та, мабуть, учителевим матрацом. Багато соломи було й на

підлозі. Біля плити лежали тріски.

- Затопити б! І сірнички маю!

- А ось і чайничок! От би гарячого чаю!

- Покинь, - озвався Гнат. - По диму впіймають, хай їй чорт тій кацапській ющці!

Але ж товариші, що враз побадьорішали, підкріпившись салом, не здавались. Щільніше позатулювали соломою вікна й вирішили спробувати нагріти воду на трісках просто на плиті, бо ж "дим піде горою по коритарах та на горище й здалеку видаватиметься лише імлюю". Знали, що дурять самих себе, але ж така велика була спокуса!..

Теплою сивою шапкою затягло стелю, за якийсь час почала й шкварчати вода. Козаки лежали на долівці у м'якій соломі, відчуваючи з приємністю, як тепліша в хатині. А коли випили гарячого окропу, так розморило, що вирішили тут і спати.

- Зачинимо двері, все одно - вже жар вигасає! - сказав хтось.

Зачинили і враз поснули.

Гнат, що був наймолодший, а тому й найшвидше набирався сили, прокинувся за годину. Він ледве підвів голову, й ніяк не міг збагнути, де він. А, мов оливом налита, голова сама падала на соломі. Тяжко відсапуючи, нарешті, отямився й збагнув, що в голові йому стугонить від чаду, бо на плиті ще й досі тліла одна суковатка.

- Хлопці! Чи ви ще там живі?

Ледве добудився, але вони обидва безвільно падали на соломі.

Гнат скипів:

- Та чи ж на те ми втікали від кацапських куль, щоб поздохати тут від чаду? - й почав тягти за ноги товаришів.

- Покинь! - глухо відповів Андрій. - Відчини вікно, та й край.

Гнат, заточуючись, почав шукати вікна. Але ж у хатині було темно, як у труні. Помацав по стінах: нема вікна, нема дверей, немов усю хатину виложено зсередини соломою. Наткнувся на стіл, на лаву, на плиту, на розламаний стілець і нарешті, намацав скло. Спробував відчинити - вікно не піддавалось.

- Та допоможіть, братця, не відчиню сам! - попросив по дитячому.

- Оце напасть, - буркнув Андрій, - то видуши шибу!

Юнак притис шибу ліктем: шкло бринькнуло й полетіло скалками дотолу. Потім так само придушив другу, відступив на крок і витягся на соломі. Йому вдалося, що з вікна потягло холодним повітрям. Тоді навернув соломи на ноги й враз заснув.

Попрокидались аж за світла. Крізь заткнуті соломою вікна пробивались золотисті промінчики вранішнього сонця. Відтулили їх - всі шиби були цілі, хоча на соломі блищали шкляні скалки, що видушив Гнат з дверцят шкільної, колись бібліотечної, шафи.

Але ж юнаки не вчаділи: видимо, чад вийшов крізь нещільно причинені двері. Молоді тіла відпочили, сила вернула до них, а з нею - бадьорість і надія. І коли козаки йшли далі лісами до рідних сел, Гнат глибокодумно промовив:

- Цього випадку не забуду й до смерті, бо ж, панове-браття, хоча для життя й треба

свіжого повітря, але ж часами вистарчає й самої віри, що те повітря є, чи... навіть тільки буде!..